

Számadás a talentumokról*

(Az olvasáskutatás 35 éve az OSZK-ban,
avagy elefántlábak az átszakadó mennyezeten)

*„Legyetek őszinték, ne zúdítsatok
rám cifraszép szavakat,
mert el tudom viselni a meztelen
igét és ti is el kell, hogy viseljétek.”*

Dsida Jenő

Hivatalosan 1968. július 1-jén alakult meg az OSZK KMK-ban a kezdeti hónapokban mindösszesen 2 fővel dolgozó Igénykutató csoport (Gerő Zsoltné vezető és munkatársa Kamarás István), de az első, ilyen irányú vizsgálat már csaknem 40 éve megszerveződött. Hiszen Ughy Jenő**, a recski internálótábor is megjárta „szabad értelmiségi” az *1000 falusi lakos és a könyv* című kutatásának, majd kiadványának előmunkálatait, az 50 fős mintára kiterjedő kérdőíves próbafelvételt már 1963 decemberében elvégezte. (Tehát ha ezt tekintenénk a kezdetnek, akkor 2003 végén a 40 éves múlt, ha pedig még ma is létezne a kutatás szót nevében viselő szervezeti egység a Könyvtári Intézetben, akkor a hivatalos alapítás és fennállás 35. évfordulójára lehetne emlékezni 2003. július 1-jén.)

A kezdőpont bizonytalanságának felvillantása mellett itt mindössze annyit kívánunk kiemelni, hogy ennek az embrionális szervezeti egységnek programját az akkor csupán 30 éves, ám a tehetség félreérthetetlen jeleit már bizonyító szociológus – jelenleg az USA-beli Yale Egyetem tanszékvezető professzora –, Szelényi Iván fogalmazta meg (Szelényi I. 1968.). Gondolatmenetének részletes felidézésétől eltekintünk (*könyvtárszociológia*: könyvtáros és az olvasó viszonya, „véleményvezetők”, tv és könyvtár; *művelődésszociológia*: az irodalom társadalmi funkciója, az egyes társadalmi rétegek olvasási, művelődési szokásai, az irodalmi ízlés stb.). csupán néhány figyelemreméltó mozzanatra emlékeztetjük a feledékeny utókort. Mit is jelentett 1968. július 1. itthon és a nagyvilágban?

Alig 12 év telt el a magyar forradalom és szabadságharc vérbe fojtása óta, hazánkban január 1-jén életbe lép a piacgazdaság bizonyos elemcint tartalmazó „új gazdasági mechanizmus”, világszerte hatalmas tüntetéseket szerveznek a vietnami háború ellen, hetekkel vagyunk a párizsi diáklázadások leverése után, s nem egé-

* Elhangzott 2003. április 29-én az Országos Széchényi Könyvtárban rendezett Széchényi Ferenc Emléknapon.

** Tiszteletreméltó elődünk csak azért nem lehetett a tényleges alapítók egyike, mert 1967-ben egy villamos halálra gázolta.

szen két hónap múlva (augusztus 21.) Csehszlovákiában ismét „feldübörögnek a testvéri tankok”! („Eine kleine Machtmusik!” – hangzott Közép-Európában a többszörösen megfélemlített értelmiség csendes, ironikus zsörtölődése.)

Ilyen történelmi, társadalmi, politikai viszonyok között is lehetett bátor döntéseket, újszerű kezdeményezéseket tenni. Két fő kezdjen el kutatásokat végezni az OSZK-ban! Tudjunk meg többet az olvasóról annál, amit a statisztikai adatok elárulnak! Szakszerűen, a szociológiai módszerek felhasználásával! Holott csak négy évvel később indul el a Budapesti Egyetemen (ELTE) a nappali szociológusképzés hazánkban. Ehhez a „sejtmaghoz” csatlakoztam én harmadikként még 1969 tavaszán nem egészen egyéves pszichológusi diplomámmal, üzemlélektani tapasztalataim miatti menekülési törekvéseimmel, de egyetemista éveim óta crő-sődő kutatói motivációmmal.

E rövid, összegző jellegű visszapillantásunkban megállapíthatjuk, hogy a hazai olvasáskutatás egyik legjelentősebb XX. századi műhelyében – szinte az indulás percétől kezdődően – párhuzamosan négy kutatási irány futott egymás mellett. (Szigorúbb szemmel vizsgálva feldereng az „atyai” útmutatás két kulcsszava: a könyvtár- és művelődésszociológia.)

- a) A szociológia módszereivel operáló, az egyes társadalmi rétegek vagy a társadalom egészének olvasási, művelődési, könyvtárhasználati szokásait feltáró kutatások a falusi lakosokról, a munkásokról, az értelmiségiekről, az általános és középiskolai tanulókról, a főiskolai és egyetemi hallgatókról (Ughy J. 1965; Kamarás I. 1969; Kamarás I.–Polónyi P. 1971; Gereben F. 1989, 1998; Gereben F.–Nagy A. 1984; Nagy A. 1991, 1997, stb.)
- b) Jobbára a szociográfia eszköztárát mozgósító, szűkebben egy-egy településhez, kiemelten annak könyvtárához kapcsolódó vizsgálatokat végeztünk. (Kamarás I. 1982, 1984; Nagy A. 1972, 1989. Vidra Szabó F. 1986, 1987, stb.)
- c) „Beavatkoztunk” a könyvtárhasználat, az olvasás folyamatába, időnként kifejezetten az iskolához, a pedagógiai folyamathoz kapcsolódóan, s a beavatkozások módszereit, eszközeit ajánló, kipróbáló kutatásokat, „terepmunkákat” végeztünk. Többször ezen kísérleti jellegű intervenciók hatását az indulást megelőzően és a lezáró szakaszt követően megismételt vizsgálatokkal ellenőriztünk. (Bartos É. 1989, 2000; Halász L.–Nagy A. 1977; Katsányi S. 1973; Katsányi S.–Könyves-Tóth L. 1973, 1998; Kamarás I. 1974, 1977, 1978, 1984; Nagy A. 1978, 2001, stb.)
- d) Végül ritkábban ugyan, de a szépirodalmi művek fogadtatását, mi több, a szépirodalmi ízlés szerkezetét is vizsgálat tárgyává tettük néhány alkalommal. (Balogh Z.–Kamarás I. 1978; Fogarassy M.–Kamarás I. 1981; Kamarás I.–Kiss E.–Somorjai I. 1977; Monostori I. 1979; Kamarás I. 1985; Katsányi S. 1985; Lőrincz J. 1983; Kirstinä, L.–Lőrincz J. 1992)

Nem alkottunk rá önálló kategóriát, hiszen a fentiek valamelyikébe besorolható, de három esetben kifejezetten nemzetközi összehasonlító kutatásokat végeztünk. (Luckham, B.–Kamarás I. 1978; Fogarassy M.–Kamarás I. 1981; Kirstinä, L.–Lőrincz J. 1992)

Nem volt ez radikálisan másként az „annus mirabilist”, 1989-et követő években sem. Csak éppen kinyíltak a határok, s ennek következtében részben a szomszéd

országok magyarsága is megközelíthetővé lett magunk és kérdőíveink számára (Gereben F.–Lőrincz J.–Nagy A.–Vidra Szabó F. 1993), részben pedig „megtört a jég”, s a lehető legszűkebb hazánkban, az Országos Széchényi Könyvtárban is végezhattünk esettanulmány jellegű vizsgálódásokat az olvasók igényeiről, elégedettségük, illetve hiányérzeteik jellegéről, mértékéről. (Nagy A.–W. Péterfi R. 1997)

Kutatásaink történetének részletező áttekintése természetesen egy másik dolgozat tárgya, itt mindössze osztályunk történelmének vázlatát mutathatjuk be.

Rövid kronológiánk

- **1968–1972:** *Igénykutató csoport* Gerő Zsoltné vezetésével. Kamarás István első országos vizsgálatait végezte a munkások és az értelmiségiek olvasási szokásairól, majd jómagam 3 járási székhelyen (Dombóvár, Encs, Török-szentmiklós) a közművelődési intézmények használói körének igényeit, művelődési szokásait derítettem fel. További kollégáink lettek 1970-től Jordán Katalin és Könyves-Tóth Lilla; előbbi kutatási segédként, utóbbi pedig az olvasáspedagógia szakértőjeként erősítette a csoportmunkát.

E korszak lezárásaként tisztelettel és szeretettel kell megemlékeznünk Gerő Vera máig példászerű vezetői stílusáról. Nem írta át szövegeinket, nem akarta a mindentudás látszatát kelteni, nem utasított, de persze minden kezünk alól kikerült szöveget gondosan átolvasott, széljegyzetelt, inkább csupán szervezte, terelte, bátorította a „csikócsapat” kezdeti tevékenységét. Ugyancsak hálával gondolunk Cseh-Szombathy László akadémikusra, későbbi tanárunkra, a szociológiai kutatás módszereinek legavatottabb képviselőjére, aki csoportunk első kutatási jelentésének legalizálásában, elfogadtatásában mással nem pótolható szerepet vállalt.

- **1972–1982:** *Olvasáskutatói osztály* Kamarás István vezetésével, ahová olyan jeles munkatársak kerültek, mint Katsányi Sándor, Gereben Ferenc, Havas Katalin, Bartos Éva, Heit Gábor, Lőrincz Judit, és Szabó Gáborné Kiss Zsuzsáról se feledkezzünk el. (Természetesen a névsor bővülése csak kisebb részben jelentette a létszámgyarapodást, inkább a stafétabot-átadás gesztusa volt a jellemző, s az 5-6 fős munkatársi gárda stabilizálódott ezekben az években.)

Itt ismét kitérőt kell tennem, hármas értelemben is. Egyrészt nagyon hangsúlyossá vált ezekben az években – az említettek mellett – a külső munkatársak egyre bővülő köre. Polónyi Péter, Könczöl Imre, Arató Antal, Halász Béla, Kocsis István, Takács Miklós, Balogh Ferencné, Tóth Dezső, Simon Zoltán, Maruszkai József, Tóth László, Monostori Imre, Varga Róbert, Pápayné Kemenczey Judit, Baricz Zsolt, Hadházy Csabáné, Nagy Zoltánné, Kovács Mária, Tóth Gyula, Kelemen Endréné, Balogh Mihály, Suppné Tarnay Gyöngyi, Ramháb Mária, Nagy Éva, Ugrin Gáborné, Varga Sabján Gyula, Zelles Ilona és még sok száz könyvtáros lett ezektől az évektől kezdődően (többnyire máig) az olvasáskutatói vizsgálatok lelkes, helyi szervezője, interjúkészítője, pótolhatatlan és önzetlen munkatársa. A tapasztalatok, az eredmények közvetlen részese. „Ezentúl másként lehet csak beszélnem az olvasóimmal – hiszen az élet legfontosabb kérdéseit vitattuk meg!”

„A jövőben sokkal jobban örülök majd minden könyvtárhasználónak, miután megtapasztaltam a szegénység, a kulturális és érzelmi sivárság, érdektelenség ilyen mélységeit!” – hangzottak a megrendült vallomások 10–15 interjú felvétele nyomán. Vagyis vizsgálataink eredményei többé már nem egyszerűen táblázatok, számoszlopokat, rangsorokat, korrelációs együtthatókat jelentettek számukra, hanem hiteles, személyes élmények tömegét. Tapasztalataik, tudásuk, látókörük, szemléletmódjuk változott – saját szavaikkal bizonyíthatóan.

Külön bekezdésben kell megemlékeznünk azokról a kiváló, eredeti módon gondolkodó, a legalitás mezsgyéjén élő, kritikus értelmiségi barátainkról, Hankiss Elemérről, Józsa Péterről és Tánczos Gáborról, akik az 1956-ot követő megtorlások börtöneiből nemrégiben szabadulva megtiszteltek bennünket tanácsaikkal, lektori jelentéseikkel, tanulmányaikkal. Sokat tanultunk tőlük, s ezért máig hála-san gondolunk találkozásainkra.

1979. október 29-én az osztály négy munkatársa (Bartos Éva, Gereben Ferenc, Kamarás István és Nagy Attila) aláírt egy Losonczy Pálnak és Kádár Jánosnak címzett levelet, melyben Václav Havel és társai jogtalan letartóztatása ellen tiltakoztunk. A következményeket néhány szóban összegezhetem: fenyegetések sorozata, az osztály önállóságának megszüntetése. (Nem totális felszámolása!) Az akkor egyetlen optimális megoldást a Katsányi Sándor vezette Oktatási és Kutatási osztály létrehozása jelentette. Megmaradtunk! Sőt főnökünk az egyik korábbi munkatársunk, a legjobb szövetségesünk lett.

Oktatás és kutatás szerves egysége erősödött tovább, hiszen akkor már jó egy évtizede a KMK talán országszerte legvonzóbb szolgáltatása a friss, még publikálás előtti kutatási eredményekkel, a fél-legális előadókkal, témákkal megtűzdelt, izgalmas továbbképző tanfolyamok voltak.

Külön előadásban kellene méltatni Papp István igazgatói érdemeit. Hely és idő hiányában csupán két mozzanatot szeretnék temérdek erénye közül kiemelni. Követelő szeretetét: minden értelmes 20-30 éves beosztottjától elvárta a bölcsész-doktori cím mielőbbi megszerzését. (Máig hála-sak vagyunk neki az időben és kellő eréllyel megfogalmazott felszólításért, biztatásért.) No és felülmúlhatatlan szorgalmát, munkabírását. Havonta, negyedévente 1-1 cédulát találtunk az asztalunkon reggel vagy az ebédből visszajövet: x folyóirat y cikkét feltétlenül olvassuk el, mert a témánkba vág, jövőre ezzel kell foglalkoznunk! Nem egyszerűen igazgatója, hanem valódi spiritus rectora volt az akkori (1969–1982) KMK-nak.

Hasonló terjedelemben és emelkedettséggel lenne illő megemlékeznünk osztályvezetőnk, barátunk, Kamarás István kifogyhatatlan ötleteiről, alkotói termékenységéről, kollegiális segítőkészségéről, a csapatmunkát ösztönző vezetői tevékenységéről.

- **1982–1986:** *Oktatási és Kutatási osztály*, melynek vezetője Katsányi Sándor lett. Megbüntetve, átszervezve, de megmaradtunk! 1985 februárjától már itt a Várban.

Itt ismét, immár egyértelműen keserű kitérővel kell megtönnünk a szikár eseménytörténetet.

Mit is jelent visszaemlékezésünk alcíme? Amint arra néhányan még bizonyára emlékeznek, korábbi munkahelyünkön, a Múzeum utca 3. szám alatt szobáinkban

5–10 méterenként faoszlopokat kellett kerülgetnünk, az épület minden szintje aládúcolásokkal volt csak biztonságos. Osztályunk egyik ilyen oszlopán jó egy évtizedig, mindenki által látható helyen ki volt tűzve, ragasztva egy újságból kivágott karikatúra. *Elefántlábak egy átszakadó mennyezeten, alatta asztal, az asztalon egy szék, a széken álló férfi pedig jól megnyújtózkodva éppen elérte az elefánt talpát, hogy megcsiklandozhassa.*

Igen, tisztelt barátaim, ez volt a mi „titkos”, ironikus, de valahol mélyen igaz jelképünk. Tudtuk, hogy vizsgálati eredményeinknek nem örül mindenki a minisztériumban meg a pártközpontban, ahonnan rendre meg is kaptuk (a feljelentések utáni) kisebb nagyobb dorgálásokat: „No-no, vigyázzunk, mert azért a Berkesi András jó elvtárs!”; meg „Ha még egyszer valamiféle értékrendről, netán a Bibliáról meg demokráciáról beszélnek a szakmunkástanuló gyerekeknek a bonyoszlópi vagy a fiatal könyvtárosoknak az ásothalmi olvasótáborokban, akkor nagy baj lesz!”

Lett. Persze mi csak az ürügyet szolgáltatottuk. Az összefüggések sokkal mélyebben keresendők. (Nagy valószínűséggel első lépésben a valódi cél egyszerűen Papp István és Kamarás István eltávolítása lehetett.)

1982-ben Papp István önként lemondott igazgatói posztjáról, hogy a KMK egészét megmenthesse; 1985 legelején Kamarás István távozott megszégyenítő vizsgálódások, igazgatói kioktatások után megalázottan intézményünkől; hasonló módszerű ellehetetlenítést követően, alig egy évvel később Papp István már besztottként sem maradhatott, és Katsányi Sándornak is meg kellett érnie, hogy osztályvezetőként utóljára szerzett tudomást a saját osztályán történt személyi változásokról. 1986 szeptemberében új állást keresett magának. S a „jól bevált forgatókönyv” működtetése eredményeként ugyanez a sors várt később Bereczky Lászlóra, s ami osztályunkat 1992-ben legmélyebben érintette, Gereben Ferencre.

Az országban a '80-as évek utolsó harmadára már-már a kiegyezés hangulata kezdett megformálódni, itt pedig, ebben a házban, a KMK-ban inkább az ellenkezője. Holott a korábbi évtizedben, Papp István igazgatósága és Sallai István szellemi kisugárzása eredményeként a pezsgő szellemi élet, a termékeny viták, a jókedvű, baráti eszmecserék, a legjobb értelemben vett szabad, kritikus értelmiségi légkör jellemezték intézményünket. Ennek fokozatos elsorvadását, hiányát máig fájlaljuk.

- **1986–2001: Olvasószolgálati Kutató osztály.** Katsányi Sándor távozása után ismét két önálló egységgé szerveződött az oktatás és a kutatás, ez utóbbi megszüntetéséről az informális döntés már feltehetően jóval korábban megszületett, de hivatalosan még 2001. február derekáig léteztünk. (Osztályvezető: Nagy Attila)

Teljesítményeink

- Működésünk 10. évében megbízást kaptunk az olvasás szociológiája, lélektana és pedagógiája című 3 féléves főiskolai (2 féléves egyetemi) tárgy tananyagának, szöveggyűjteményének megírására, összeállításra (Gereben F.–

Katsányi S.–Nagy A. 1979), majd ennek megújított változatát készíthettük el jó egy évtizeddel később (Gereben F.–Nagy A. 1992.). A '60-as években az egyetemen oktatott bibliológia című tantárgy kereteiben még csupán fellillantott olvasásszociológia és olvasáslélektan ekkorra válhattak önálló diszciplínákká.

- Fennállásunk 32,5 éve alatt csaknem 80 önálló füzetet, könyvet adtunk ki. (Nem csupán a régi NPI, a Múzsák vagy az OSZK, hanem a Tankönyvkiadó, a Gondolat, az Akadémiai Kiadó és az Osiris ugyancsak szerepelnek könyveink címlapjain.)
- Több mint 1200 cikket (recenziót, kutatási jelentést, beszámolót, tanulmányt) publikáltunk különböző folyóiratokban, heti- és napilapokban a Könyvtári Figyelőtől a Kortársig, a Könyvtárostól, újabban a 3K-tól az Alföldig, a Pedagógiai Szemléától a Valóságig, az Iskolakultúrától a Tiszatájig, a Magyar Nemzettől a Könyvtári Levelező/lapig, a Népszabadságtól a Vasi Szemléig, a Magyar Hírlaptól az Új Forrásig. (A felsorolás itt természetesen nem lehet teljes, de az esetleges kételkedőknek készséggel állok rendelkezésére, illetve szíves figyelmükbe ajánlom a Könyvtári Intézet VIII. emeleti szakkönyvtárát.)
- A Könyvtárosok kézikönyve 4. kötetében (szerk.: Horváth T.–Papp I. 2002.) a fenti címszavakhoz tartozó fejezeteket ugyancsak Gereben Ferenc, Katsányi Sándor és Nagy Attila írhatták.

Az 1979 őszén megindult támadások visszatérő eleme volt a vád, miszerint csupán alapkatásokat végzünk, és nem segítjük elég hatékonyan a hétköznapi, gyakorlati könyvtárosi munkát. Vajon mi segítheti hatékonyabban a praxist, ha nem az oktatás?

Mégpedig nem kizárólag felsőfokon. Évtizedeken keresztül állandó előadói voltunk és vagyunk a legkülönbözőbb könyvtárosi (pedagógusi) konferenciáknak, tanfolyamoknak. Olvasótáborokat szerveztünk állami gondozott szakmunkástanulók számára, az 1970-es évek legelején az MKE szárnyai alatt megalakítottuk előbb az Olvasáskutatási-, majd Olvasáspedagógiai-, végül az Ifjúsági-, illetve az Olvasószolgálati szekciót, itt múlhatatlan érdemeket szereztek többek mellett Kamarás István, Katsányi Sándor, Győri Erzsébet, Ugrin Gáborné.

Magam hét évig (1983–1990) elnökként szolgáltam ebben a csapatban.

Hasonlóképpen a kutatás és a gyakorlat szintézisének megteremtését szolgálta az MKE elnökségében vállalt szerepem (1986–98).

A fentieknél is szélesebb hatókör kialakításra, könyvtárosok, pedagógusok, a felsőfokú pedagógusképzésben oktatók, kutatók, szerkesztők, kiadók együttműködési fórumának megteremtésre törekedtünk a Magyar Olvasástársaság (Hunra) megszervezésével (1991. október 31.). Konferenciáink (évente legalább kettő), kiadványaink, valamint az Olvasás Éve rendezvénysorozatának előkészítése, megvalósítása ugyanezen célokat szolgálták. Ilyen irányú, 10 éves munkánkról Bóta Mihály történész kolléga könyvtárszakos főiskolai szakdolgozatot készített, melynek egy példánya a Könyvtári Intézet Szakkönyvtárában mindenki számára hozzáférhető. Talán önhittség nélkül, munkánk elismeréseként is felfogható az a gesztus, miszerint a Nemzetközi Olvasástársaság (IRA) 1995-ben, elsőként Közép-Európában, éppen Budapesten rendezte meg 9. Európai Konferenciáját, s az

előzetes tárgyalások, az írásba foglalt ígéretnek nyomán 2006-ban pedig ugyanitt, ugyanezen szervezet a soros világkongresszusát tartja meg.

Nyomatékosan szeretném megismételni: minden említett teljesítmény kizárólag a kutatással foglalkozó csoport, osztály együttes munkájának eredményeként, az OSZK és a KMK mindenkori főigazgatóinak, igazgatóinak intellektuális, erkölcsi és „anyagi” támogatásával valósulhatott meg. Tehát ha van elismerésre méltó érdem, akkor az döntően csapatmunka eredménye, ahol persze különböző szerepeket töltöttünk be. Kamarás István multhatatlanul a legkreatívabb vezető címet érdemli. Gereben Ferenc országos reprezentatív kutatásainak eredményeit minden bizonnyal 100 év múlva is számon tartják majd az olvasás- és művelődésszociológiával foglalkozók. Katsányi Sándor és Könyves-Tóth Lilla munkái maradandó kapcsolatot létesítettek az oktatás- és a könyvtárügy elhivatott képviselői között. Bartos Éva nélkül ma aligha lehetne a magyarországi felsőfokú könyvtárosképzés egyik kikerülhetetlen alapfogalma a biblioterápia, Lőrincz Judit írásai, főként a szépirodalmi művek befogadásának problémakörében ugyancsak tananyagká lettek főiskoláinkon, egyetemeken. Vidra Szabó Ferenc szociografikus esettanulmányai, újabban statisztikai elemzésesei méltán tették országosan közzismertté szerzőjük nevét.

A folytonosság reményét, a jövőbe vetett törhetetlen hitünk meglétét bizonyítja, hogy 1994-ben a huszonéves, nyilvánvalóan tehetséges egykori tanítványomat, az időközben a szociológusi diplomát is megszerző Péterfi Ritát kifejezetten utánpótlási szándékotól vezetve osztályunk munkatársául hívtam meg.

A teljesítmények és a névsor bemutatása az adott keretek között csupán töredékes lehetett. A szóbeli emlékezet korlátozott jellege (30–40 év) miatt önként és örömmel vállalt, jövőbeli kötelezettségem közös múltunk részletezőbb, írásbeli rögzítése.

Mint az ügyben mélyen érintett, természetesen nem lehetek elfogulatlan ítélkező. De egy tény és egy kérdés rögzítése kikerülhetetlen a számadás befejezéseként, osztályunk „átszervezése”, megszüntetése okán.

A tény: osztályunk történelme során egyetlen minisztériumi, igazgatói kívánság, megrendelés sem maradt teljesítetlen.

A kérdés: Ugye senki sem gondolhatja komolyan, hogy az ezredfordulót követően az OSZK és/vagy a Könyvtári Intézet rosszabb anyagi, intellektuális, politikai vagy erkölcsi körülmények között működik, mint például 1970-ben, amikor még négy főállású kutatót tudott foglalkoztatni a döntéshozókészítés, a felsőfokú képzés, továbbképzés, a könyvtárosi szemléletmód alakításának szolgálatában?

A folytatást pedig, a kutatás szót 2001 tavasza óta nevében már nem viselő osztály munkájának eredményeit

*„a többit
megírja ha megírja más
zizegni kezd zizegni kezd
a hajdani
a majdani
kukoricás”*

Kányádi Sándor

Hivatkozások

- Arnóth Károly–Vidra Szabó Ferenc (szerk.): A könyvtár szociális funkciója. Bp. OSZK 1995.
- Balogh Zoltán–Kamarás István: Élményalakzatok. Bp. NPI, 1978.
- Bartos Éva (szerk.): Olvasókönyv a biblioterápiáról. Bp. OSZK, 1989.
- Bartos Éva (szerk.): Segített a könyv, a mese. Bp. Magyar Olvasástársaság, 1999.
- Fogarassy Miklós–Kamarás István: Olvasó a labirintusban. Bp. Tankönyvkiadó, 1981.
- Gereben Ferenc–Katsányi Sándor–Nagy Attila: Olvasásismeret (Olvasásszociológia, olvasáslélektan, olvasáspedagógia). Bp. Tankönyvkiadó, 1979.
- Gereben Ferenc–Nagy Attila: Olvasásszociológia, olvasáslélektan, olvasáspedagógia. Bp. OSZK, 1992.
- Gereben Ferenc (szerk.): A határon túli magyarság olvasáskultúrája. Bp. OSZK 1985.
- Gereben Ferenc–Lőrincz Judit–Nagy Attila–Vidra Szabó Ferenc: A magyar olvasáskultúra határon innen és túl. Bp. Közép-Európa Intézet, 1993.
- Gereben Ferenc: Könyv, könyvtár, közönség. Bp. OSZK, 1998.
- Halász László–Nagy Attila: Hatásvizsgálat könyvtárban I. és II.. Bp. NPI, 1974. és 1977.
- Kamarás István: Munkások és az olvasás. Bp. NPI, 1969.
- Kamarás István–Polónyi Péter: Értelmiségiek és az olvasás. Bp. NPI, 1971.
- Kamarás István: Az irodalmi érték esélye lektúrolvasóknál. Bp. NPI, 1974.
- Kamarás István–Kiss Endre–Somorjai Ildikó: A „Makra” és 116 olvasója. Bp. OSZK, 1977.
- Kamarás István (szerk.): Könyvtárhasználat, könyvtárkép. Bp. NPI, 1982.
- Kamarás István: „Rögeszmék” Bakonyoszlopon. Bp. Tankönyvkiadó, 1982.
- Kamarás István: Utánam olvasó! Bp. Múzsák, 1986.
- Kamarás István (szerk.) Könyvtár és társadalmi környezete I.. Bp. Múzsák, 1984.
- Katsányi Sándor–Könyves-Tóth Lilla: Fölfedezem a könyvtárat. Bp. NPI, 1973.
- Katsányi Sándor (szerk.): Órák a könyvtárban. Bp. NPI, 1974.
- Kirstinä, Leena–Lőrincz Judit: Magyarok és finnek a fikció világában. Bp. OSZK, 1992.
- Luckham, Bryan–Kamarás István: Olvasmányválasztás Manchesterben és Miskolcon. Bp. Kulturális Minisztérium, 1980.
- Monostori Imre: Regénybefogadási vizsgálat szakmunkástanulók körében. Bp. OSZK, 1979.
- Nagy Attila: Közművelődési intézmények járási székhelyeken. Bp. NPI, 1972.
- Nagy Attila: A több könyvű oktatás hatása. Bp. Akadémiai Kiadó, 1978.
- Nagy Attila: Helyi társadalom és könyvtár. = Könyvtáros, 1989/ 6. szám
- Nagy Attila: Keresik életük értelmét?. Bp. OSZK, 1991.
- Nagy Attila: A többkönyvű oktatás felé. Bp. OSZK, 1995.
- Nagy Attila–W. Péterfi Rita: Nemzeti könyvtár és/vagy nemzeti tanulószoba? = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 1997. május
- Nagy Attila (szerk.): Olvasásfejlesztés iskolában és könyvtárban Sárospatak, Városi Könyvtár, 1999.
- Nagy Attila: Olvasásfejlesztés, könyvtárhasználat–kritikus gondolkodás. Bp. Osiris–OSZK, 2001.
- Szentirmai László: Az olvasó egyetemi hallgató. Bp. NPI, 1981.
- Tánczos Gábor: A pedagógusok és a szépirodalom. Bp. NPI, 1972.
- Ughy Jenő: Ezer falusi lakos és a könyv. Bp. OSZK, 1965.
- Vidra Szabó Ferenc (szerk.) Könyvtár és társadalmi környezete II. és III.. Bp. Múzsák, 1986. és 1987.
- Vidra Szabó Ferenc: A könyvtáros pálya egy szociológiai vizsgálat tükrében. Bp. OSZK, 1988.

Nagy Attila